

HISTORICAL BACKGROUND SHARING OF LAND IN UKRAINE

I. Zaplitnya

Abstract. *The article analyzes the political, economic and social conditions, with the onset of which there is a need of sharing of land in Ukraine. The study determined that the political pre requisites for sharing land in Ukraine became a political change of power, the independence of Ukraine, the need to update the legislation. Economic – the desire of individual to acquire large areas of agricultural land, and social - to create a new segment of the population – land owners.*

Key words: *sharing, conditions, land reform, land owners and land relations.*

УДК 349.412

ТЕНДЕНЦІЇ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДОСТУПУ ІНОЗЕМЦІВ ДО РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ У КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ

О.В. ЗУБРИЦЬКИЙ, аспірант
Інститут держави і права ім. В.М. Корецького
E-mail: ozubrytsky@gmail.com

Анотація. У статті досліджено правове регулювання набуття іноземними особами права власності на сільськогосподарські землі у країнах Центральної Європи на прикладі досвіду Польщі, Угорщини та Словаччини. Здійснено аналіз законодавчих вимог до покупців земельних ділянок та правових обмежень, які ускладнюють іноземцям можливість набуття сільськогосподарських земель у власність. Проаналізовано відповідність положень законодавства вказаних країн вимогам Європейської комісії щодо приведення національного законодавства до загальноєвропейських принципів. Досліджено останні законодавчі зміни та пропозиції Європейського парламенту на предмет удосконалення національного законодавства країнами-членами ЄС стосовно створення рівних умов для фізичних та юридичних осіб займатися веденням сільського господарства у будь-яких державах-членах. Зроблено висновок про доцільність застосування правових механізмів надання доступу іноземцям до ринку земель сільськогосподарського призначення в Україні та надано оцінку тенденціям змін національного законодавства країн Центральної Європи в контексті даного дослідження.

* Науковий керівник – доктор юридичних наук, професор П.Ф. Кулинич

© О. В. Зубрицький, 2017

Ключові слова: *обіг сільськогосподарських земель, набуття права власності, обмеження обігу земель, ринок земель, порівняльно-правовий аспект.*

Актуальність дослідження полягає у тому, що протягом останніх двох років Європейська комісія здійснює перевірку внутрішнього законодавства про набуття прав на сільськогосподарські землі держав-членів Європейського Союзу на відповідність загальноєвропейським принципам, зокрема, принципу вільного руху капіталу та принципу свободи підприємництва. У травні 2016 р. Європейська комісія офіційно звернулася до ряду країн нових членів ЄС, включаючи Словаччину, Угорщину, Болгарію та країни Прибалтики, з вимогою внести зміни до національного законодавства про обіг земель. Інакше вона буде вимушена винести питання про зобов'язання держав-членів реформувати своє законодавство на розгляд Суду Справедливості Європейського Союзу [1]. Аналогічна перевірка земельного законодавства може бути здійснена і щодо Польщі, яка завершила перехідний період у травні 2016 р. та внесла низку змін до національного законодавства, які спрямовані на захист польських сімейних фермерських господарств. Враховуючи наведену тенденцію, важливим є дослідження правових вимог до суб'єктного складу власників сільськогосподарських земель у Польщі, Угорщині, Словаччині та аналіз потенційних змін законодавства цих країн під впливом вимог Європейської комісії, з метою врахування останніх європейських тенденцій законотворчості при підготовці законопроекту про обіг земель сільськогосподарського призначення в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить про те, що правове регулювання обігу сільськогосподарських земель в країнах Центральної Європи після завершення перехідного періоду не є достатньо вивченим. Порівняльно-правовими дослідження земельного законодавства країн Європи займалися А.Г. Арнаут, Т.О. Коваленко, П.Ф. Кулинич, А.М. Мірошніченко, Т.М. Чурилова та інші. Водночас у національній правовій доктрині не проводилися дослідження тенденцій зміни правового регулювання доступу іноземних осіб до ринку сільськогосподарських земель в контексті приведення його у відповідність новим вимогам ЄС.

Метою дослідження є визначення останніх тенденцій правового регулювання доступу іноземців до ринку сільськогосподарських земель у країнах Центральної Європи на прикладі Польщі, Угорщини, Словаччини, його оцінка Європейською комісією для врахування їх досвіду при підготовці законопроекту про обіг сільськогосподарського призначення в Україні.

Виклад основного матеріалу. З моменту приєднання Польщі до ЄС у 2004 р. в країні було запроваджено найдовший серед інших нових держав-членів дванадцятирічний мораторій на право набуття іноземцями у власність сільськогосподарських земель. Наприкінці його завершення парламентом Польщі було прийнято нову редакцію Закону про

вдосконалення сільськогосподарського устрою, який набув чинності у травні 2016 р. (далі – Закон Польщі). Дані зміни до Закону були спрямовані на запобігання масового викупу сільськогосподарських земель іноземцями та підвищення вимог до кваліфікації стати фермером.

Відповідно до Закону Польщі сімейним фермерським господарством (яке є базовою ланкою сільського господарства Польщі – ст. 23 Конституції Польщі) вважається фермерське господарство, очолюване фермером, який здійснює діяльність на сільськогосподарських угіддях, загальна площа яких не перевищує 300 га. Фермером може стати власник або орендар сільськогосподарських земель площею до 300 га, який має середню чи вищу освіту, особисто працює на фермі, а також проживає протягом п'яти років в одному із населених пунктів, де розташовані сільськогосподарські землі, які ним використовуються [2, с. 47].

Іноземці-фермери можуть придбавати сільськогосподарські землі, якщо зобов'язуються дійсно обробляти таку землю, проживають у місцевості чи сусідній з нею, де продається земельна ділянка, і якщо не буде реалізовано переважне право на придбання землі третіми особами (зокрема, орендарем, який працює на орендованій землі не менше трьох років, членами сім'ї фермера-продавця або фермерами, які зареєстровані у місцевій сільськогосподарській палаті). Якщо ж продавець земельної ділянки знайде покупця серед перелічених вище осіб, він може здійснити продаж земельної ділянки зазначеним третім особам без повідомлення про це Агентство сільськогосподарської нерухомості (державної юридичної особи, на яку покладено здійснення права власності та інших майнових прав щодо державного майна в сільському господарстві). В інших випадках, перед надсиланням пропозиції іноземцеві про продаж земельної ділянки, продавець зобов'язаний направити таку пропозицію Агентству сільськогосподарської нерухомості, яке також наділяється переважним правом на придбання земельної ділянки. У випадку відмови Агентства придбати сільськогосподарську земельну ділянку продавець може звернутися з вимогою до Агентства викупити його земельну ділянку за ринковою ціною або продати її іноземцю, який попередньо зобов'язаний отримати спеціальний дозвіл Міністерства внутрішніх справ Польщі на придбання землі [3]. Додатково Законом Польщі запроваджено мораторій на продаж державних земель терміном на п'ять років, з метою надати у майбутньому власним фермерам, які наразі є біднішими, рівні шанси в доступі до державної землі.

Як зазначає Т.М. Чурилова, Польща, пройшовши певний шлях формування ринку сільськогосподарських земель, переконалася, що державне регулювання має бути доволі значним у цій сфері, а продаж відбуватися за правилами, що надійно захищають власного фермера, який дійсно працює на землі [4, с. 308]. Не заперечуючи даного факту та позитивний ефект від правового регулювання для польських фермерів, звернемо увагу на його оцінку Європейською комісією.

Прийняття у новій редакції Закону Польщі відбувалося на тлі акцій та протестів польських фермерів щодо продажу державної землі.

Захищаючи власних фермерів, Польща запровадила жорсткі механізми державного втручання в обіг прав на земельні ділянки, які на практиці майже унеможливають придбання земельних ділянок іноземцями. Досягнення іноземним покупцем показників вимог п'ятирічної осілості та спеціальної освіти можуть нівелюватися, оскільки Агентство сільськогосподарської нерухомості має переважне право на викуп земельної ділянки у фермера.

За такої ситуації, попри виконання Польщею вимоги ЄС відкрити доступ до ринку сільськогосподарських земель іноземцям, іноземний покупець обмежений державними регуляторними правилами, і його бажання стати фермером та придбати землю часто може бути нереалізоване не з його вини. Враховуючи фактичний стан доступу іноземців до фермерства у Польщі, існує висока вірогідність, що Європейська комісія проведе розслідування щодо внесених змін до Закону Польщі та буде вимагати привести його у відповідність із принципами вільного руху капіталу та свободи підприємництва.

Складнішою є ситуація в Угорщині, яка після закінчення десятирічного мораторію на придбання сільськогосподарських земель іноземцями прийняла в новій редакції Закон про землю Угорщини (далі – Закон Угорщини), який встановлює низку обмежень до покупців сільськогосподарських угідь. Так, покупець повинен бути фізичною особою – громадянином однієї з держав-членів ЄС та підтвердити відповідність законодавчим критеріям такими документами:

- сертифікатом, виданим органом імміграції, що він законно проживає в Угорщині протягом трьох років поспіль;
- сертифікатом відповідного місцевого сільськогосподарського бюро, що заявник займається сільськогосподарською діяльністю в Угорщині від свого імені і на свій страх і ризик протягом трьох послідовних років до придбання сільськогосподарської землі та зобов'язується особисто займатися фермерством протягом наступних п'яти років. Процедура отримання такого сертифікату варіюється від шести до дванадцяти місяців.

У разі відповідності вищезазначеним вимогам покупець може придбати сільськогосподарські землі площею до 300 га, а у випадку відсутності кваліфікації – земельні ділянки площею до 1 га [5].

Закон Угорщини також анулював більшість договорів узуфрукту, в яких іноземці купували землю через угорських громадян, що виступали в якості формальних власників. Проте 16 жовтня 2015 р. Європейська комісія розпочала процедуру перевірки порушень Угорщиною вимог європейського законодавства на тій підставі, що одностороннє анулювання договорів узуфрукту нібито позбавляє іноземних власників набутих прав на землю і призводить до втрати їх інвестицій [6].

За результатами проведеної перевірки законодавства Угорщини про доступ іноземців до ринку земель на його відповідність основоположним договорам ЄС Європейська комісія заявила, що Угорщина має дуже обмежувальну систему, яка накладає повну заборону на придбання землі

юридичними особами та зобов'язує покупця особисто займатися фермерством на набутій землі [1].

З даного висновку слідує, що Єврокомісія критично ставиться до заборони національним та іноземним юридичним особам стати учасником ринку сільськогосподарських земель в Угорщині, а також до надмірних процедур, які повинен пройти покупець для отримання дозволу компетентного органу на укладення договору на придбання землі та до обмеження свободи підприємництва внаслідок прийняття зобов'язання самостійно вести господарську діяльність на земельній ділянці протягом п'яти років.

Словаччина після закінчення десятирічного мораторію на відчуження сільськогосподарських земель іноземцям значно відкрила доступ до сільськогосподарських земель для іноземців та визначила чітку процедуру набуття сільськогосподарських земель у власність. Законом про набуття права власності на землі сільськогосподарського призначення та про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів № 140/2014 (далі – Закон Словаччини), який набув чинності у червні 2014 р., дозволено набувати сільськогосподарські землі площею понад 2 га у власність фізичним та юридичним особам членам країн ЄС, Європейської економічної зони, Швейцарії, іншим країнам, з якими Словаччиною укладено міжнародні договори щодо земельних відносин, а також за принципом взаємності фізичним та юридичним особам усіх інших країн, які не забороняють набуття сільськогосподарських земель у власність фізичним чи юридичним особам Словаччини.

Законом Словаччини встановлено, що власник може передавати сільськогосподарські землі згаданим покупцям, які протягом останніх десяти років проживають у Словаччині – для фізичних осіб, або протягом останніх десяти років мають місцезнаходження у Словаччині – для юридичних осіб. Враховуючи десятирічну вимогу осілості, власник може відчужити сільськогосподарські землі: а) покупцю, який протягом останніх трьох років займається бізнесом у харчовій сфері або здійснює сільськогосподарську діяльність в місцевості, де знаходиться земельна ділянка; б) існуючому співвласнику земельної ділянки; або в) особі, пов'язаній з власником, у випадку, якщо власником є фізична особа. Вимоги заняття фермерством протягом трьох років не поширюються на «молодих фермерів» віком до сорока років, проте їм забороняється відчужувати набуті ділянки також протягом трьох років [7, с. 25].

Додатково у Словаччині реалізовано механізм переважного права на придбання землі, яке надається окремим категоріям осіб у такій послідовності: 1) покупцю, який протягом останніх трьох років займається фермерством у місцевості, де розташована земельна ділянка; 2) покупцю, який протягом останніх трьох років займається фермерством у сусідній сільській місцевості (селі); 3) покупцю, який займається фермерством в будь-якій місцевості в Словаччині. Тільки у випадку відсутності вищезазначених покупців, які виявили бажання придбати земельну ділянку, вона може бути відчужена іноземній фізичній чи юридичній особі,

що відповідає десятирічній вимозі осілості у Словаччині, за ціною, не нижчою, ніж запропонованою в «оффері» на купівлю ділянки, який в свою чергу підлягає реєстрації у відповідному земельному реєстрі Міністерства сільського господарства та розвитку сільської місцевості та публікації у місцевому бюлетені [7, с. 24].

Як бачимо, незважаючи на те, що Словаччина лібералізувала обіг сільськогосподарських земель, надавши можливість придбати сільськогосподарську землю не тільки іноземним фізичним особам з країн ЄС, а й іншим іноземним фізичним особам, національним та іноземним юридичним особам. Проте запровадження десятирічної вимоги осілості та механізму переважного права на придбання земельних ділянок словацькими фермерами створюють іноземним особам труднощі у реалізації їхнього права набути сільськогосподарські землі у Словаччині. Вищезазначені обмежувальні норми по суті мають на меті не допомогу власнику отримати найбільше коштів за відчуження земельної ділянки, які може запропонувати іноземний інвестор, а сприяння консолідації земель, створення єдиних земельних масивів у сільських місцевостях та надання іноземцям можливості придбати найбільш непривабливі для сільського господарства земельні ділянки. Більше того, норми Закону Словаччини, які закріплюють механізм переважного права, є дискримінаційними не тільки стосовно іноземних осіб, а й щодо словацьких селян, які проживають у сусідній сільській місцевості та не мають права придбати ділянку в іншій адміністративно-територіальній одиниці, ніж в тій, в якій проживають, незважаючи на те, що ділянки у сусідніх адміністративно-територіальних одиницях можуть межувати.

Враховуючи жорсткі критерії до потенційних покупців земельних ділянок, Європейська комісія вказала Словаччині, що вимога довготривалого проживання або місцезнаходження для іноземних осіб є дискримінуючою щодо інших громадян ЄС, а тому висунула вимогу Словаччині привести національне законодавство у відповідність до вимог законодавства ЄС [1].

Незважаючи на вимоги Європейської комісії до ряду європейських держав лібералізувати ринок сільськогосподарських земель та скасувати обмеження й регулятивні вимоги, які ускладнюють іноземним особам можливість набувати у власність земельні ділянки в інших державах-членах ЄС, нові держави-члени продовжують удосконалювати правове регулювання переходу прав на земельні ділянки, намагаючись захистити власних фермерів. Європейський парламент у постанові від 27 квітня 2017 р. «Про стан концентрації сільгоспугідь в ЄС: як полегшити доступ до землі для фермерів» закликає усі держави-члени використовувати такі інструменти регулювання ринку землі, які уже успішно використовуються в деяких державах-членах відповідно до вимог Договору ЄС, наприклад: державне ліцензування продажу земельних ділянок та надання їх в оренду, переважні права, зобов'язання орендарів особисто брати участь в сільському господарстві, обмеження на право придбання сільськогосподарських земель юридичними особами, встановлення

максимальних розмірів земельних ділянок, які може набути у власність одна особа, надання переваг фермерам та земельним банкам, індексацію цін згідно з доходом від сільськогосподарської діяльності тощо [8].

Дана постанова окреслює правові механізми, які можуть використовувати у національному законодавстві держави-члени ЄС. Проте не зрозумілим стають вимоги Європейської комісії до Угорщини, Словаччини та інших держав привести своє законодавство у відповідність із законодавством ЄС, посилаючись на правові обмеження, які рекомендовані Європейським парламентом у згаданій постанові, зокрема, щодо обмеження права на придбання сільськогосподарських земель юридичними особами, особистої участі у сільському господарстві (Угорщині), надання переваг певним категоріям фермерів (Словаччина). У зв'язку з цим цікаво буде почути офіційну позицію держав-членів щодо внесення змін у національне законодавство на виконання вимог Європейської комісії.

Висновки і перспективи. Правове регулювання обігу сільськогосподарських земель у країнах Центральної Європи в контексті доступу іноземних осіб до ринку сільськогосподарських земель перебуває у процесі становлення. Завершення періоду мораторію на відчуження земель іноземцям та перший досвід придбання ними земельних ділянок дає можливість оцінити перспективи розвитку аграрної сфери кожної з держав. Нові держави-члени ЄС під впливом протестів опозиції щодо відкриття ринку для іноземців запровадили складні механізми доступу до ринку земель фізичним, а в деяких країнах – і юридичним особам. У зв'язку з цим Європейська комісія звернулася до ряду держав з вимогою привести власне законодавство у відповідність до певних принципів ЄС. Серед тенденцій скасування правових обмежень можна виділити різні вимоги до кваліфікації фермерів, зокрема такі, як спеціальна освіта, багаторічний досвід роботи у сільському господарстві, особиста участь у веденні фермерства, надмірна тривалість проживання у певній місцевості чи країні та інші. З метою уніфікації правового регулювання та надання однакових можливостей для фермерів країн-членів ЄС Європейський парламент пропонує низку правових механізмів, які держави ЄС та, можливо, Україна можуть імплементувати у національне законодавство, маючи на увазі власну мету, зокрема, надання переважних прав орендарям та членам сім'ї продавця тощо. Вважаємо, що в майбутньому законодавство України могло б запозичити досвід правового регулювання суб'єктного складу ринку земель країн Центральної Європи, проте станом на сьогодні залишається відкритим питання, чи приведуть згадані держави своє законодавство у відповідність до вимог ЄС, оскільки для прийняття певних змін у деяких країнах відсутня політична воля.

Список літератури:

1. Press release. Financial services: Commission requests Bulgaria, Hungary, Latvia, Lithuania and Slovakia to comply with EU rules on the acquisition of agricultural land and // European Commission. – 2016 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-1827_en.htm.

2. Maśniak J. Interventionism on the Agricultural Land Market – a Critical Analysis / Jacek Maśniak // *Acta Sientiarum Polonorum. Oeconomia*. – 2016. – № 15. – P. 45–54.
3. Кулинич П.Ф. Ринок та охорона сільськогосподарських земель у європейському законодавстві. Досвід Польщі / П.Ф. Кулинич // Проект «Підтримка реформ у сільському господарстві та земельних відносинах в Україні». – 2016 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kse.org.ua/uk/research-policy/land/analytical/?newsid=1704>.
4. Чурилова Т.М. Регулювання ринку земель сільськогосподарського призначення: досвід Польщі / Т.М. Чурилова // *Часопис Київського університету права*. – 2016. – № 3. – С. 304–308.
5. Swinnen J. Review of the Transitional Restrictions Maintained by New Member States on the Acquisition of Agricultural Real Estate. Final / J. Swinnen, L. Vranken // Centre for European Policy Studies (CEPS). – 2014 Report : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/internal_market/capital/docs/study_en.pdf.
6. Lambert S. The Land Law / Sean Lambert. – 2016 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://theorangefiles.hu/land-law/>.
7. Lazíková J. New Rules for Acquisition of Agricultural Land – Case of Slovakia / J. Lazíková, a. Bandlerová. // *EU Agrarian Law*. – 2015. – Vol. IV, Issue 1 – P. 18–27.
8. European Parliament resolution of 27 April 2017 on the state of play of farmland and concentration in the EU: how to facilitate the access to land for farmers (2016/2141(INI)) // European Parliament – 2017 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P8-TA-2017-0197&format=XML&language=EN>

References:

1. Press release. Financial services: Commission requests Bulgaria, Hungary, Latvia, Lithuania and Slovakia to comply with EU rules on the acquisition of agricultural land. Available at: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-1827_en.htm.
2. Maśniak J. (2016). Interventionism on the Agricultural Land Market – a Critical Analysis. *Acta Sientiarum Polonorum. Oeconomia*, 15, p. 45–54.
3. Kulynych P.F. (2016). Rynok ta okhrona silskohospodarskykh zemel u yevropeiskomu zakonodavstvi. Dosvid Polshchi [Market and safety of agricultural land in European legislation. Polish experience]. Project “Support of reforms in agriculture and land relations in Ukraine. Available at: <http://www.kse.org.ua/uk/research-policy/land/analytical/?newsid=1704>.
4. Churylova T.M. (2016). Reguluvannya rynku zemel silskohospodarskoho pryznachennia: dosvid Polshchi [Regulation of agricultural land and market: Polish experience]. *Chronicles of Kyiv University of Law*, 3, 304–308.
5. Swinnen J. (2014). Review of the Transitional Restrictions Maintained by New Member States on the Acquisition of Agricultural Real Estate. Final Report. Centre for European Policy Studies (CEPS). Available at: http://ec.europa.eu/internal_market/capital/docs/study_en.pdf.
6. Lambert S. (2016). The Land Law. Available at: <https://theorangefiles.hu/land-law/>.
7. Lazíková J. (2015). New Rules for Acquisition of Agricultural Land – Case of Slovakia. *EU Agrarian Law*, Vol. IV, Issue 1, 18–27.

8. European Parliament resolution of 27 April 2017 on the state of play of farmland concentration in the EU: how to facilitate the access to land for farmers (2016/2141(INI). Available at: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P8-TA-2017-0197&format=XML&language=EN>

ТЕНДЕНЦИИ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ДОСТУПА ИНОСТРАНЦЕВ К РЫНКУ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ЗЕМЕЛЬ В СТРАНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЙ ЕВРОПЫ

А.В. Зубрицкий

Аннотация. В статье исследовано правовое регулирование приобретения иностранными лицами права собственности на сельскохозяйственные земли в странах Центральной Европы на примере опыта Польши, Венгрии и Словакии. Осуществлен анализ законодательных требований к покупателям земельных участков и правовых ограничений, которые утрудняют иностранцам возможность приобрести сельскохозяйственные земли в собственность. Проанализировано соответствие положений законодательства указанных стран требованиям Европейской комиссии по приведению национального законодательства в соответствие с общеевропейскими принципами. Исследованы последние законодательные изменения и предложения Европейского парламента на предмет совершенствования национального законодательства странами-членами ЕС касательно создания равных условий для физических и юридических лиц заниматься ведением сельского хозяйства в любых государствах-членах. Сделан вывод о целесообразности применения механизмов предоставления доступа иностранцам к рынку земель сельскохозяйственного назначения в Украине и дана оценка тенденциям изменений национального законодательства стран Центральной Европы в контексте данного исследования.

Ключевые слова: оборот сельскохозяйственных земель, приобретение права собственности, ограничения оборота земель, рынок земель, сравнительно-правовой аспект.

TRENDS OF LEGAL REGULATION OF FOREIGNERS' ACCESS TO THE MARKET OF AGRICULTURAL LAND IN THE COUNTRIES OF CENTRAL EUROPE

O.V. Zubrytskyi

Abstract. The article examines the legal regulation of the acquisition of ownership of agricultural land by foreign persons in the countries of Central Europe based on the experience of Poland, Hungary and Slovakia. The analysis of legislative requirements to buyers of the land plots and legal

restrictions which impede for foreigners an opportunity to purchase agricultural lands is carried out. The compliance of the provisions of the legislation of mentioned countries with the requirements of the European Commission for bringing national legislation in line with the European principles is analyzed. The latest legislative changes and proposals of the European Parliament have been examined with a view to improve thenational legislation by the EU Member States regarding the creation of equal conditions for individuals and legal entities to engage in agriculture in any Member State. The conclusion about the expediency of applying mechanisms for granting access to foreigners to the market of agricultural land in Ukraine is madeand as well as assessing of trends in the national legislation of the countries of the Central Europe in the context of this research.

Key words: *turnover of agricultural land, acquisition of property rights, restriction of land turnover, land market, comparative legal aspect.*

УДК 349.6:340.1

СИСТЕМА ДЖЕРЕЛ ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА ТА СТАНДАРТИ ЯК ЇЇ СКЛАДОВИЙ ЕЛЕМЕНТ

Б. В. КОВАЛЕНКО*, аспірант кафедри екологічного права
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
E-mail: kov.bogdan@gmail.com

Анотація. У роботі досліджено поняття «система джерел екологічного права» з точки зору природно-правового розуміння. В якості основних джерел екологічного права автор розглядає вітчизняні нормативно-правові акти, міжнародні договори та екологічні стандарти. Аналізується вплив екологічних стандартів на формування українського законодавства, а також аргументується законодавчо закріплений обов'язок дотримання положень екологічних стандартів в Україні.

Ключові слова: *джерела права, система права, система джерел екологічного права, стандарти, екологічні стандарти.*

Актуальність. Якщо поглибитись у суть поняття «система джерел екологічного права» та дослідити щодо нього позицію вчених, можна побачити, що такі важливі елементи, як екологічні стандарти, не включені в це поняття. Відповідно до положень вітчизняного законодавства екологічні стандарти є більш значимими, ніж просто нормативно-технічні документи.

Огляд наукової літератури в даній сфері дає нам зрозуміти, що на сьогоднішній день в Україні стандартам як джерелам екологічного права

* Науковий керівник – доктор юридичних наук, професор М.В. Краснова

© Б.В. Коваленко, 2017